

A SZENTHÁROMSÁG A XVIII. SZÁZADI REFORMÁTUS NÉPI LÁTOMÁSOKBAN

A keresztyénség évszázadok óta a szétszakadozottság állapotában volt. Az emberiség nagy kárára – az ökumenikus mozgalmak minden erőfeszítése ellenére is – abban vesztegel ma is. Ez a tény arra kell hogy készítsen bennünket keresztyéneket, illetve keresztyényeket – vajon mikor szüntetjük meg végre valahára ezt a szerencsétlen helyesírási eltérést –, hogy szüntelenül keressük és megbecsüljük azokat az elemeket, melyek minden felekezeti eltérés ellenére nem engedik és nem engedték a keresztyén egység az *Una Sancta Ecclesia* gondolatát végképp elhomályosodni.

Ilyen egyetemes kapcsok – hála Istennek – vannak. Először is az Úr Jézus Krisztus neve, a Miatyánk – doxológia nélkül is drága közös kincsünk. Ilyen a keresztség sákramentuma, az Apostoli Hitvallás és a többi egyetemes hitvallások és a Szentháromságtan.

Az egyes felekezetek között lehetnek eltérések a Szentháromságról szóló hitvallás értelmezésében és gyakorlatában, mégis hisszük, hogy az *Una Sancta Ecclesia* nem csupán merő álomkép, mert a Szentháromságtan – mint a keresztyén egység legtartalmasabb és legteljesebb foglalata és kifejezője – elsődrendű helyet foglal el minden történelmi egyház hivatalos tanításában.¹

Most azonban feladatunk nem a Szentháromságtan keresztyén felekezeteket összekapcsoló szerepének vizsgálata, hanem az, hogy a református népi vallásosságban, közelebbről a református népi látomásokban és az ezek által keletkezett vallási kisközösségekben hogyan és milyen formában van jelen – ha jelen van egyáltalán – az Atya, Fiú, Szentlélekről, illetve a Szentháromságról szóló tanítás.

Legelőször lássuk a reformátorok Szentháromságról szóló tanítását a Tarcalon tartott 1562. évi zsinat megfogalmazásában:

„Hiszük, hogy egy az Isteni Valóság, melyet Istennek nevezünk, nem csak azért, hogy a természet-szeri dolgoknak szemlélések tanít minket arra, hanem sokkal inkább, hogy a sz. Írás nekünk annak a dolognak bizonyosága. (Róm.: 1:20.)

Hiszünk az Atya Istenben, a kinek személye sem a Fiu, holot a Fiut ő szülte, sem nem a szent Lélek, mint ki az Atyától és Fiútól származik (János: I. 18)

„Hiszük a Jézus Christust, a mennyiben Isten az Atyának egyetlenegy Fiának Anya nélkül születtenek, nem teremtetenek lenni, egy Istennek az Atyával és a sz.

¹ Prőhle Károly: *A Szentháromság, mint egyetemes keresztyén kapocs* In: És Lőn világosság. Ravasz László Emlékkönyv. Bp. 273.

Lélekkel, egy örökkévalóságnak egy állatúnak és mindenestül Az Atya Istennel egyenlőnek. (Ján. 1:14, 18 és 20.)

Hiszünk a sz. Lélekben, ki az Atyának és Fiúnak állat szerint való ereje, együtt örökkévaló, vélek egy állatú, akikben vagyon és akiktől származik, úgy hogy egy Isten légyen azokkal, – személyével mindazáltal mind kettőtől megkülönböztetve, mint az Isten Igéjéből igazán meg magyarázta az Ecclesia és Macedónius és több efféle tsudák ellen. (Ján: 14 16–26.)²

Végül idézem még a gyulafehérvári és marosvásárhelyi 1566-ban tartott zsinatok II. Cikkét, a Szentháromságról szóló tanítást: *„Hiszük és valljuk, hogy az igaz és szent háromság, melyet a szentírás tant és melynek nevében megkereszteltünk, tudniillik az Atya, Fiú és Szentlélek. Mert az isten mindig így volt isten, most is így isten, hogy mindig Atyja volt s most is Atyja az ő Fiának, ki az Atyával egyenlő, valamint a Szentlélek is, minthogy az Atyának és Fiúnak lelke.”*

A Szentháromságról szóló reformátori tanításokat, illetve megfogalmazásokat tanulmányozva megállapíthatom, hogy valóban „Tudós-Tiszteletes” lett legyen a talpán az a XVII–XVIII. századbeli atyámfia, aki egy-két elolvasás után értette, felfogta és tanítani is tudta helyesen ezeket a szövegeket. Talán ez a bonyolultnak tűnő megfogalmazás is hozzájárulhatott ahhoz, hogy a református prédikátorok nem sokat prédikáltak a Szentlélekről és a Szentháromságról, és nem mindig a zsinati végzések értelme szerint. Így például 1759-ben Szoboszlai Péter tiszafüredi prédikátort azért idézték az egyházkerületi gyűlés elé, mert a Szentháromsággal kapcsolatban az alábbi „balvéleményeit” hirdette és hangoztatta:

1. „Az isteni lényegben csak egy személy van, t. i. az Atya.
2. A Krisztus csak ember, aki az Atyától és Szűz Máriától született: az isteni természetet csak születése által nyerte.
3. Születése előtt személy szerint, annyival inkább isteni természettel nem is létezett.
4. Így lett belőle új teremtmény, halandó Isten, a mennyiben egészen meghalt.
5. De fel kellett támadnia, mert az atya élt benne.
6. Halála nem elégtelenül s nem a mi váltságunkra történt, a szeretet kötelessége vala az.
7. De olyan áldozat is vala az, a melynek útján mi váltságot nyerünk.
8. A bűnös megigazulása nem az által történik, mintha a Krisztus engedelmessége neki tudatnék be,
9. Hanem a hitnek új törvénye által s abban áll, hogy a Krisztus életébe és halálába átplántáltatnak s a bűn törvénye alól megszabadúlnak.
10. A szentlélek csak erő és isten ujja, de nem isteni személy.
11. A gyermekkereszttség iszonyú babona, csupán tradíció az alapja.”

(Természetesen a nevezett prédikátort tévtanai visszavonására kérték, de mivel arra nem volt hajlandó, lelkészi hivatalától megfosztották.)³

Azért idéztem ezt a református prédikátor által hirdetett „eretnek” tanítást, hogy annál nyilvánvalóbbá legyen, hogy az úgynevezett református népi láto-

² Kiss Áron: A XVI. században tartott magyar református zsinatok végzései Bp. 1881. 298. és 445.

³ Tóth Sámuel: Adalékok a Tiszántúli Ev. Reformált Egyházkerület Történetéhez. Debrecen, 1894. 46–50.

másokban megjelenő, az Atya, Fiú, Szentlélekről szóló tanítás teljesen biblikus és megegyezik a reformátorok tanításával.

Az általunk számontartott és megvizsgált népi látomásokat időrendi sorrendbe állítva a következőket állapíthatjuk meg:

1. *Szentpéteri Juhász János látásai*. Teljes címe: *Hét látások, melyeket látott Szent Péteri Juhász János, Szent Mihály nap után 1724. Esztendőben*. Ez az – eddig egyetlen példányban ismert – látomástöredék egyáltalán nem tartalmaz utalásokat se a Szentlélekkel, sem a Szentháromsággal kapcsolatban, sem arra nézve, hogy ezeket a látásokat a Lélektől nyerte volna.
2. *Gaal József látása*. *Mely történt az 1834. Esztendőben Deczember 30 dik napján Új Esztendő előtt való Csütörtökön éjszaka, Pénteken és Szombaton és annak Éjszakáján három éjjel és két nappalokon, elméjében el ragadtatván, iffúságában meg jelentett néki Istentől, hogy mi módon tartassék meg Szent Törvénye szerént az örök életre*. Gaált, – aki buzgó katolikus ember volt – egy református emberrel való beszélgetés után, gyónás és imádkozás közben, amikor „*Kezdi mondaní a Miatyánkat, üdvözlítet, Hiszekegy Istent Tíz parancsolatott és a közgyónást*” – lepte meg az álom. Két nap és három éjjel aludt a gunyhójában és ez alatt álmában látott két prédikátort, az egyik katolikus volt, a másik református. Hallotta, hogy a sákramentumokról vitatkoztak. Ebben a hitvitában az álomlátó szerint a református prédikátor győzött. Majd egy sákramentumos Istentiszteletet látott. Az úrvacsorával való élés után „*elhozván egy bé pólyált kis gyermeket. Kítt megkeresztelvén a prédikátor az Atyának, a Fijunak és a Szent Léleknek Nevében*.” Ez az idézet, de a szövegben más helyeken is előforduló, az Atyáról, a Fiúról és Szentlélekről az Anyaszentegyházról szóló tanítás megegyezik az egyház hivatalos tanításával.
3. *Schulcz György: Hetedik Trombita* című látomása 1751-ben keletkezett. Alap gondolata a Bibliából, főleg az ószövetségi próféták könyveiből és János Jelenésekről írott könyvéből való. Lényeges része a megtérésre való felhívás. A népnek fel kell ébrednie a bűnnek állapotából. Meg kell térnie és életét meg kell jobbitania és az újjászületésben Krisztust kell követnie. Az Istent lélekben és igazságban imádvá atyjafiait szeretnie kell cselekedettel és valósággal. A római egyházat Babilonnak, a pápát Antikrisztusnak nevezi. Hirdeti a római egyház és a Habsburg uralom alóli felszabadulás reménységét. Ennek a reménységnek a beteljesedését Nagy Frigyes porosz fejedelemtől várja.

A látomás szövegében több helyen, de különösen a „Hitről” szóló fejezetben fordul elő a Szentháromságról való tanítása, bár ezt a kifejezést nem használja. Az Apostoli Hitvallás magyarázatával kapcsolatban a következőket mondja:

„... Te ugyan azt mondod, hogy te hiszesz a Szent Lélekben, de vallyon meggondolodé azt, hogy a Szent-Léleknek vezérlése által tselekeszi az ember ami kedves az Isten előtt? Oh vallyon meg tapasztalodé valaha az Isten Lelkének erejét magadban? bizonyára nem, hanem az ördögnek lelke, vagy Belial lakik a te Szivedben, mert te mindenben ellenkezel az Úr Jéussal, Sőt azokat is káromlod a kíknel vagyon a Jéusnak tanúbizonysága: Oh nyomorúlt ember! miképen mondhatod hát te azt; hogy hiszel a Szent-Lélekben!

azt mondod hogy hiszel egy közönséges keresztény Anya Szentegyházat.

De óh vallyon meggondolodé azt; ha vagyé te igaz élő tagja az Anya Szentegyháznak? Vajha tsak abban is igazságot szóllanál! jól vólna dolgod, de mi képen mondhatod azt; hogy te az Anya Szent egyháznak tagja vagy, ha te tsak test szerint jársz? és a te szived tsak a földhöz ragaszkodott, tsak a földi dolgokban gyönyörködöl: ha te igaz Tagja lennél az Anya Szentegyháznak, Tagja lennél a Kristusnak is; az oda felvalókat keresnéd és arrúl gondolkodnál, mert az Anya Szentegyháznak polgár társasága mennyben vagyon, ahonnét várják ők a Megtartó Kristus Jésust: ha te igaz Tagja lennél az Anya Szentegyháznak, a Kristusnak Szavát hallgatnád, amint maga mondja az Ur Jésus Ján. 10:27, 28. Az én juhaim az én Szómat hallgatják és én esmérem őket, engemet követnek és én örök életet adok nékiek.

Az Anya Szentegyházat le írja János Apostol a mennyei Jelenésekrül irtt könyvében, mintegy Asszonyi állatot, aki vagyon felöltözte a Napban, lábai alatt a Hold és feje felett tizenkét tsillagbúl való Korona. Jelen. 17:1 az az: Az Igaz Anya Szentegyházban lévő emberek, midőn tselekedettel az Ur Jésus Kristusban vagynak, úgy vagynak felöltözve az Igazságnak napfényében, mert mindent amit tselekszenek az Ur Jézus Nevében tselekeszenek, és nem önnön magoknak, hanem a Kristusnak élnek.

Az igaz Anya Szentegyházban lévő emberek meg vagynak koronázva tizenkét tsillagokkal, azok a 12 tsillagok nem egyéb hanem a Szent Léleknek gyümöltsei Akiknek füle vagyon hallja meg és tegyen itéletet, ha igazságot szólloké vagy nem? Ezek penig a Szent Léleknek Gyümöltsei, amint énnékem meg jelentette az Ur:

1. *Szeretet.* Mert az igaz Anya Szentegyházban lévő emberek szeretik egymást azzal a szeretettel, amellyel őket az Ur Jésus szerette.
2. *Reménység.* Melly igen nagy reménységgel vóltanak az Ó Testamentomi hivek! (Sőt némelly jámbor Pogányokról is sokat lehetne szóllani melly nagy bizodalommal vóltanak az Ur Istenhez) mert hatsak Dávid Soltár Könyvét megnézzükis, majd minden Részekben meg mutatja melly nagy bizodalommal vala az Urhoz. De az a nagy bizodalom és reménység, melly az Ó Testamentomi hivek között vala tsak példa és árnyék vala ahoz a bizodalomhoz képest a melly az Uj Testamentomi Hivek között találtatott: Olly bizodalommal vóltanak az Urhoz az első Keresztények; hogy mindent amit tselekedtek az Urban tselekedték. Tökélletes bizodalom és reménység lehet és vagyonis az igaz Anya Szentegyházban az emberek között, mert minden, amit kérnek az Urtúl meg adatik nékiek.
3. *A Békességstürés.* Igen nagy békességstüréssel vóltanak az Ó Testamentomi hivek, legfőképen Jób, mind az által nem vala nékik ollyan vigasztalások, mint az Uj Testamentomi Hiveknek, azért az Apostolok és Evangélisták nagyörömetis eltürtek minden nyomoruságot és üldözést, mert ők tudták, hogy a szolga nem nagyobb az ő Uránál, és mivel az Ur Jésus előre szenyvedett vala, ők is nem idegen dolognak tartották a szenyvedést. Tovább aztis tudták, hogy azoknak akik Istent szeretik mindenek javokra szolgálják, kik e végre hivatalosak. Róm 8:28. De hol vagyon mostan a békességstürés? ki ki tsak magáért kíván bosszút állni:

Ha a Felső Hatalmasságok között békességstürés volna, bizonyára meg-
is vigasztalná őket az Ur.

4. *Öröm.* minden Hiveknek az Isten Országá. Luk. 17:21. Az Isten Országá
penig a léleknek örömében áll, az az: hogy ők örömmel tselekszenek min-
dent, amire tanítja őket az Ur Jésus Kristus, örömmel tselekszik ők az Istennek
akarátját, örömmel segítik egymást mind lelki, mind testi szükségben. S mivel ők
tudják, hogy nagy leszen az ő jutalmok, azért örömmel türnek el minden üldözést
és sanyargatást Tsel 5:41. mert gazdagon meg vigasztaltatnak. Örömet szenyvedik a
halált is, mert ők tudják, hogy az által mennek bé az életre 2 Tim 4:8. De hol
vayon mostan az öröm? Vayon ugyan öröm mostanis az emberek között, de nem a
Szent Léleknek, hanem az ördögnek öröme: A Királyok, Fejedelmek legnagyobb
örömök akkor vayon; mikor az alábbvalókat sanyargathatják, némelly emberek
örülnek akkor, mikor mások sírnak és jajgatnak: Némellyek örülnek ha kárt
tehetnek és kárba ejthetik felebarátjokat; mások örülnek egyéb gonoszságokban,
némellyek a testi és világi dolgokra nézve örülnek. Az a te örömed óh halandó
ember! imé mostanában világosan kimutatod, hogy az Isten Fiját lábbal tapodod:
azonn kellé örülni a miért az Ur Jésus szenyvedett? Óh! jaj mind azoknak; a
kiknek részek vayon az ollyatén örömben, ha mindvégig abban maradnak.
5. *Kegyesség.* Mely igen kegyesek vóltanak az első kersztények, mert láthatod
az Apostolok dolgaikról irtt Könyvben a 7:2 – 23:2–5. Sokat lehetne szólni,
melly igen nagy kegyességgel vóltanak egymáshoz, sőt az ő ellenségeikhez is:
Olyan kegyesség vala az Ó Testamentombeli Hivek között, mint Lóth és Ábrahám,
inkább elváltak egymástul, mintsem a versengésnek helyet adtanak volna. De ma
hól vayon a kegyesség, hanem versengés vayon, mert ahol a szeretet nintsen,
hogy lehet ott kegyesség?
6. *Szelidség.* Igen nagy Szelidség vala az Ó Testamentomi Hivek között, mert a
Szelidség származik a békességes türésből: de sokkal nagyobb vólt az első
kersztények között, de hová lött az a Szelidség! Farahó ugyan Istentelen
Király vala s elég felfuvalkodó 2. Móz. 5,2. de mégis több szelidséget mutatott
vala, mint azok; akik kersztény királyoknak tartják magokat.
7. *Tisztaság.* Minden Hivek tiszta Szüzek és jegyesi az Ur Jésusnak, mert
mindent ami tselekszenek az Ur Jésusban tselekszik, egyedül az Ur Jésust követik,
és ő hozzá ragaszkodnak és minden világi dolgokat meg utálnak: De hová lett az
a tisztaság? bizonyára egy sints, aki tsak az Urhoz ragaszkodott volna, avagy
vayoné még valahol egy olyan ember; aki a világi dolgokat ne szeretné
inkább, minthogy az Ur Istennek beszédét megtartaná?
8. *Bölttség.* Igen böltsek az Igaz Hivek, mert ő benne vayon minden böltségnek
kútfeje, az Urnak Lelke: ők a Szent Léleknek Templomi I. Kor 3:16.
9. *Igazság.* Igazak minden Hivek, mert ők igyekeznek mindenben igaz lelki-
mértetet tartani, mind Isten, mind emberek előtt. Ollyatén igazságok vólt az
első kersztényeknek. De hol van most olyan ember? bizonyára oda vayon az
Igazság és tsak a hamisság uralkodik.

10. *Erősség.* Erőssek voltak régen az első keresztyének, mert a szeretet erős mint a halál, akárminémű nyomoruságot és fájdalmat, sőt a legnagyobb kinokatis el szenvedték, nem hagyták magokat el szakasztani attúl a szeretettül, amellyel az Ur Jészushoz vóltanak köttetve, azok ellen nem állhattanak, sem diadalmat nem vehetnek a pokolnak kapui. Mát. 16:18. De hová lett az az erősség? mert hogy lehetnek erőssek azok az emberek, akiknek tökéletes reménységek nintsen az Istenben?
11. *Mértékletesség.* Mértéket tartanak az igaz Hívek minden testi dolgokban és tsak egyedül a lelki dolgok után sietnek. Mát. 13:44, 45, 46. Ollan mértékletességek vóltanak az első keresztyéneknek: De hol vagon az a mértékletesség a mostani időben? Soha nem elégednek meg e világi dolgokkal, sőt egymás szájából ki szakasztják.
12. *Az Alázatosság.* Igen alázatos szívek minden Hívek, mivel az Ur Jészust mindenben követik, az alázatosságban is hasonlóképen követik. Mát. 11:29. De hol vagon most az alázatosság? bizonyára nintsen alázatosság az emberek között, mert ők felfuvalkodtak és kevélyek..⁴

A Galata levél 5:22-vel ellentétben – ahol a lélek 9 gyümölcsét sorolja fel az Apostol – Schulcz látomásában az ismertett 12-féle gyümölcs szerepel. Ezekből 7 megegyezik a Galata levélben írottakkal. A jóság és hit azonban kimaradt Schulc látomásából. Ettől eltekintve megállapíthatjuk, hogy a református népi látomások Szentháromságról szóló tanítása és értelmezése biblikus és a reformátori tanítással megegyező.

Molnár, Ambrus

The Holy Trinity in Calvinist Folk Visions in the 18th Century

The doctrine of Holy Trinity is the basis and expression of Christian unity. The study gives a short survey of related teachings of the Calvinist church during the 16th–17th century. Next, the author examines the role of the doctrine of Holy Trinity in the piety of small Calvinist communities in the 18th century. He analyses in detail the written texts of the visions experienced by János Szentpéteri Juhász (1724), József Gál (1834) and György Schulcz (1751) and the thoughts in the texts about the persons of Holy Trinity. He claims that the doctrine emerging from the Calvinist folk visions about the Holy Trinity and its interpretation corresponds to the teachings of the reformers.

4

Molnár Ambrus–Dr. Szigeti Jenő: Református népi látomások a XVIII. században Teológiai Tanulmányok. Új folyam – 19. kötet. Bp 1984